

Norsk kollektivt minne om Kina

William Coucheron-Aamots rolle som folkeformidler av kinesisk kultur¹

Rune Svarverud

Universitetet i Oslo
rune.svarverud@ikos.uio.no

Abstract

In late 19th century China and the Chinese tradition were known to Norwegians and Scandinavians mostly through reports written or influenced by the protestant missionaries. The common understanding of Chinese culture was formed by missionaries who had a particular view on Chinese religions and civilisation based on their religious outlook and their experiences from the Chinese countryside. When William Coucheron-Aamot (1868—1848) left for China in 1890 to work in the Chinese Maritime Customs Service for more than two years, he explicitly dedicated himself to the task of refuting the current missionary perspective on China in Norway and Scandinavia based on his urban experiences in China. He published four books with his perspectives on China in late 19th century and he gave lectures on China and East Asia upon his return in 1893. Throughout his life he gave more than 5000 lectures, roughly half of them on East Asian topics, to an audience of several hundred thousand Scandinavians and has clearly exerted great influence on the current depiction of China and Chinese culture in Scandinavia. In this article I have employed theoretical perspectives on collective memory to claim that Coucheron-Aamot was not only influential for the general understanding of China in the first half of the 20th century, he has also been influential in forming the early common collective memory of China in Norway and Scandinavia.

Keywords:

- *Collective memory*
- *China*
- *Chinese culture*
- *China mission*
- *Cultural encounters*
- *William Coucheron-Aamot*

Minne og Kina

Kina er daglig på alles lepper i alle store avisers spalter, enten det dreier seg om økonomisk vekst, internasjonal rolle, filosofisk og religiøs tradisjon, politisk historie eller dagens politikk og menneskerettighetssituasjon. Våre synspunkter på Kina og kinesisk kultur er dannet både på grunnlag av analyser av vår samtid og med bakgrunn i forestillinger om tilsynelatende evige og

uforanderlige sider ved kinesisk tradisjon overlevert fra generasjon til generasjon. Vestlige og norske forestillinger, vrangforestillinger og myter om konfusianismens betydning i dagens kinesiske samfunn og politikk, om kinesiske utdanningstradisjoner, betydningen av harmoni og likevekt, strømmer av *qi* (*ch'i*), balanse mellom *yin* og *yang* i den enkeltes kropp og liv, det kollektivistiske ved kinesisk samfunnsliv,

kineseres holdning til fødsel og abort, menn, kvinner og barn osv. står sterkt og endrer seg langsomt selv etter tiår i en globalisert verden med tett kontakt med, og rask informasjon om, kinesisk politikk, kultur og samfunn. Uten dyptpløyende analyser er det neppe kontroversielt å hevde at den gjengse oppfatning av kinesisk kultur og tradisjon i dag overveiende er svært positiv, mens den politiske utvikling i Kina siden 1949 vanligvis ses på som en negativ motsetning til den vestlige demokratiske tradisjon med vekt på enkeltmenneskets rettigheter. Vårt ambivalente syn på den økonomiske veksten i Kina bygger i stor grad på respekt for kinesisk arbeidsmoral og kremmerånd blandet med en frykt for et mektig og sterkt kommunistisk diktatur. Hvor kommer så våre forestillinger om det uforanderlig og grunnleggende ved kinesisk kultur fra, og hvordan ble disse forestillingene og fortellingene dannet? Hensikten med denne artikkelen er å ta i bruk begreper om kollektiv erindring for å nærme oss svaret på hvor vår kollektive hukommelse om slike forhold har sin opprinnelse. Mitt mål er å ta leseren med på en reise i vår nære fortid for bedre å kunne forstå hvor norske og nordiske forestillinger om Kina har sitt utspring. Min påstand er at det vil være en kontinuitet i vår kollektive erindring om kinesisk kultur gjennom det siste århundret, uten at jeg vil underlegge hele dette århundret en analyse av denne kollektive erindring. Mitt fokus her vil være å forstå opprinnelsen til vår moderne kollektive erindring om Kina. Så er det min noe mer udokumenterte påstand at denne erindring om kinesisk kultur riktignok er i stadig endring, men at den allikevel representerer et kontinuum i vårt kollektive bilde av Kina fra tidlig 1900-tall og frem til i dag.

Minner knyttes i dagligtale til individets mentale erindringsprosesser, men vi kan også forestille oss at samfunn eller sosiale grupper

deler felles minner om hendelser i fortiden. Disse kan vi kalle kollektive minner. Begrepet kollektivt minne knyttes ofte til spørsmål om nasjonal kollektiv identitet, om felles tilhørighet og engasjement (Stugu 2010: 34–39). Maurice Halbwachs hevder at alle fungerende samfunn har behov for en form for kontinuitet mellom egen fortid og nåtid, at de kollektive minnene bidrar til å skape denne sammenhengen, og at denne kontinuiteten er en forutsetning for og en legitimering av sosial orden og solidaritet (Stugu 2010:26; Eriksen 1999:86–87; Connerton 1989:3). Vi kan også godt forestille oss at andre sosiale størrelser enn det forestilte nasjonale fellesskap kan dele felles minner som bidrar til orden og solidaritet, og vi kan se for oss at disse minnene ikke bare omhandler egen identitet og tilhørighet, men også kan utgjøres av et sett av forestillinger om andre identitetsskapende saksforhold som ligger utenfor og bakenfor vår egen samtid, som for eksempel norsk kollektivt minne om kinesisk kultur og tradisjon.

Individets minner er skapt av livserfaringer, og det samme kan sies om de kollektive minnene. De kollektive minnene er basert på levde erfaringer i fortiden, men de er også gjenstand for en kulturell prosess hvor noen erfaringer samles i minnet mens andre faller utenfor det kollektive minnet. Dette er en naturlig og ganske komplisert prosess som ofte ikke lar seg studere i alle detaljer, men den kan også være gjenstand for påvirkning og i noen tilfeller bevisst manipulasjon, kontroll og maktutøvelse (Stugu 2010: 25, Eriksen 1999:101, Connerton 1989:1; Müller 2002). Vi kan altså ikke tenke oss fellesskap uten et kollektivt minne, som oftest knyttet til språklige uttrykk for innlært kunnskap eller hendinger som knyttes til tid og sted. Men vi kan heller ikke forestille oss minner uten en form for sosial sammenheng, hevder Halbwachs. Denne siste påstanden har vært gjenstand for debatt, især når det gjelder

William Coucheron-Aamot og hans kinesiske lærer Ho Chao-kuin (Kilde: Coucheron-Aamot 1895c)

individets minne. Halbwachs' teorier om kollektivt minne er videreutviklet av den franske historikeren Pierre Nora, som har innført begrepet 'minnesteder' eller 'erin-

dringens steder' (*Les lieux de mémoire*) som betegnelse på virtuelle og konkrete steder som fungerer som elementer i fellesskapets (nasjonens) minnearv og som har dannet

utgangspunkt for en større studie av minneproduksjon i Frankrike. Hans studier av sammenhengen mellom minne og nasjonal identitet har betydd mye for studier av kollektivt minne (Stugu 2010: 26–27; Eriksen 1999:87–89; Müller 2002: 19–20). Sosiologen Paul Connerton støtter Halbwachs' teorier om sammenhengen mellom kollektivt minne, sosialt fellesskap og identitet og legger stor vekt på betydningen av felles erfaringer og delaktighet for at et samfunn skal kunne knyttes og holdes sammen. Han er opptatt av hvordan minnene om historiske hendelser gir samfunnet erfaringer om hendelser, ikke bare kunnskaper om disse. Connertons teorier er fokusert på hvordan det kollektive minnet overleveres fra generasjon til generasjon, hvordan den kollektive identiteten videreføres over tid. Han hevder at symboler og seremonier er viktige bærere av dette minnet gjennom de erfaringer rituale gir. For Connerton er for eksempel seremonier, bestående av rituelle handlinger og kroppslige erfaringer som finner sted på fysiske minnesteder, avgjørende for å bevare og overlevere kollektive minner (Connerton 1989; Eriksen 1999: 97–100; Stugu 2010:27–28). Vi kan altså forvente at norske kollektive minner om kinesisk kultur er basert på levde erfaringer i fortiden og at sammensetningen av disse minnene er gjenstand for påvirkning, ofte gjennom kollektive handlinger.

Teoriene om kollektivt minne har åpenbart relevans for historiografien som fagdisiplin. Især etter at historiefaget har forlatt de positivistiske idealene om en objektiv historieskrivning og på 1970-tallet ble mer opptatt av å undersøke historien til mennesker og grupper fra lavere sosiale lag, og derved i større grad ble opptatt av bruk av muntlige kilder og muntlig historie for å studere hverdagshistorie, kan skillet mellom historiografi og kollektivt minne synes uklart. Man kan se det slik at samfunnets

totale historieproduksjon er mangfoldig, og at historiefaget er ett av elementene. Et annet element er kollektive minner om fortiden, og andre kan være samfunnets mer eller mindre autoriserte leverandører og forvaltere av historie (Eriksen 1999:9–16, 86). Pierre Nora har antydnet at historie og minne er motsetninger og at historie tar over for minnet i overgangen fra førmoderne til moderne tid. Dette er det ulike oppfatninger om, og det mer vanlige synet på sammenhengen mellom minne og historie er at de er ulike tilnærminger til fortiden, at de er komplementære måter å forholde oss til fortiden på. Historiefaget har som mål å avdekke historiske fakta, fortidens utvikling og årsakssammenhenger ved hjelp av historiefagets krav til faglighet (etterprøubarhet, kildekritikk, objektivitet osv.), mens minnet ser bakover fra nåtiden basert på subjektive og levde erfaringer som ikke kan eller skal etterprøves (Eriksen 1999:90–92). Gjennom minner blir fortiden tilpasset og manipulert for å gjøre nåtiden rikere. Kunnskapen om fortiden skapes derfor på helt ulike premisser i historie og minne, og overføringen av kunnskap om fortiden er også vesensforskjellig i historiefaget og i minneproduksjonen. Allikevel kan vi si at historie er avhengig av minner og at minner ofte påvirkes av historie (Eriksen 1999: 14–16, 89–92, 101; Stugu 2010: 28–31; Müller 2002:22–25). En annen forskjell på historie og minne, som har vært trukket frem av Peter Novick, er at kollektivt minne grunnleggende sett er ahistorisk fordi det forenkler, ser hendelser kun fra én synsvinkel, det reduserer hendelser til mytiske arketyper, har ingen sensitivitet for at fortid er annet enn samtid, men leter etter evige sannheter. ”Det er ikke fortida som skal forklarast, det er notida som ser bakover og bruker fortida som retorisk arsenal” (Stugu 2010:33).

Når vi nå skal se nærmere på dannelsen av et kollektivt minne om Kina i Norge og

Skandinavia i første del av 1900-tallet, er det åpenbart ikke vår egen nasjonale identitet som skal under lupen. Men det er samtidig åpenbart heller ikke kinesisk historie som fagdisiplin vi jakter på. Vi søker det norske minnet om kinesisk kultur, og vi befinner oss på et sted mellom individets minner og de nasjonale minner som retorisk arsenal for vår nasjonale nåtid. Jeffrey Olick, sammen med bidragsyterne til Jan-Werner Müllers bok om minne og makt (2002), trekker et skille mellom to typer kollektivt minne; 'kollektivt, sosialt eller nasjonalt minne' (collective, social or national memory) på den ene siden og 'individuelt masse-personlig minne' (individual mass personal memory) på den annen, det siste også referert til som 'aggregerte individuelle minner' (aggregated individual memory). Olick har definert den siste som en type minne *mellom* individets og det kollektive minne. Disse massepersonlige minnene er basert på levende individers personlige minner som blir stilisert og standardisert når de stadig gjenfortelles i 'minne-grupper' (communities of remembrance), hvor de danner utgangspunktet for en kollektiv ramme og er forsterket gjennom felles handlinger eller ritualer (Müller 2002:20, 26). Vi er altså interessert i hvordan de personlige minnene og livserfaringene til et medlem av en gruppe tas i bruk for å skape et kollektivt minne om den evige sannhet om kinesisk kultur og tradisjon. Hensikten bak denne minneoverføringen innenfor en aggregert gruppe er ikke å bidra til forståelsen av Kinas historie. Det vi skal diskutere er snarere dannelsen av en kinesisk arketypisk, ahistorisk og essensialistisk fremstilling av kinesisk kultur, en evig sannhet, som forklarer nåtiden (dvs. i første halvdel av 1900-tallet) gjennom bruk av minner. Dette minnet om Kina er det jeg hevder har hatt en viktig betydning for våre forestillinger om kinesisk kultur helt frem til i dag.

Jeg hevder altså at den norske fortidsbevissthet om Kina, og da især tradisjonell kinesisk kultur, er basert på mange ulike elementer i den norske, og til en viss grad den internasjonale, kollektive minneproduksjonen, fra skolebøker, foredrag, skjønnlitteratur, sakprosa, TV-programmer, museums- og galleriutstillinger, forestillinger, artikler i papirmedier, digitale medier og i sosiale medier, samt i Norges utenriks- og kulturpolitikk – og sikkert mange flere kanaler. Men bakenfor dette ligger et arsenal av masse-personlige minner som er basert på ett individs personlige erfaringer med Kina, som så er formidlet som masseminner gjennom kollektive handlinger. Personen var marineløytnant William Coucheron-Aamot (1868–1948) og handlingene var hans omreisende foredragsvirksomhet i en skala vi sjelden har sett maken til i Norge og Skandinavia.

Jeg har tidligere i andre artikler skrevet om mottakelsen av den første offisielle kinesiske delegasjon til Norge i 1906 (Svarverud 1997) og jeg har skrevet om nordmenns møte med Kina og kinesisk kultur i Shanghai fra 1860-tallet (Svarverud 1999, Svarverud & Eide 1999). Den offisielle delegasjonen gjorde et sterkt inntrykk på Christianias befolkning da den ankom i slutten av april 1906, men etterlot tilsynelatende få spor i den norske offentlighet eller det kollektive minnet om Kina. Mange nordmenn arbeidet og oppholdt seg i Kina fra slutten av 1800-tallet, som forretningsfolk, diplomater og tollere i de store byene og misjonærer på landsbygda. Misjonærene bidro sterkt til en del av den norske bevisstheten og minneproduksjonen om kinesisk kultur i det de fortalte og skrev hjem om både i privat korrespondanse, i misjonærpublikasjoner og i mer åpne kanaler (Kvalvik 2009). Fra de kinesiske urbane sentra finner vi at rapporter til den norske offentlighet, i form av blant annet sakprosa, memoarer, reiseskildringer og avisartikler,

økte bredden i den norske forståelsen av og dermed diskursen om Kina fra 1940-tallet og fremover. Det som er av interesse her, er hva som ligger forut for denne bredere tilgangen til Kina fra 1940-tallet. Paul Connerton er opptatt av hvordan dannelsen av nye kollektive minner handler om å etablere en vegg som skiller mellom det som kommer før og det som kommer etter, en vegg som setter det nye i relieff. Nye kollektive minner bygger på eksisterende minner og tidligere erfaringer, men utfordrer tidligere minner ved å etablere en kontrast og ofte også ved å etablere en sosial praksis som utfordrer praksis under en tidligere sosial orden (Connerton 1989: 6–13). Coucheron-Aamots fremstilling av Kina bruker nettopp skillet til misjonærenes fremstilling av Kina for å markere sine erfaringer i kontrast til den rådende norske forståelsen av kinesisk kultur rundt forrige århundreskifte. Denne artikkelen vil derfor søke svar på hvordan William Coucheron-Aamot bidro til vårt tidlige norske kollektive minne om Kina og hvordan det står i relieff til misjonærenes samtidige fremstillinger.

William Coucheron-Aamot – liv og levnet

William ble født i Stavanger 29. januar 1868, og var sønn av overrettssakfører Hans Nobel Coucheron-Aamot (1835–1896) og Jacobine Gerhardine Hansen (1837–1926). William tok sjøkrigsskolen og tjente som løytnant i den norske marinen i ca. ett år fra 1889 (Bull et.al. 1926:144; Særtrykk av *Drammens Blad* i Romsdalsmuseet 2741; Biografiske opplysninger i Nasjonalbibliotekets arkiv). Han hadde dog sterke meninger om det han erfarte som offiser i marinen og publiserte sine synspunkter i boken *Fra Orlogslivet* (Kristiania 1891) og i artikkelserien ”Sjøkadet West” (*Verdens Gang* 1892–93). Disse publikasjonene gjorde det nok

vanskelig for William å avansere videre på en militær karrierevei (Thingvold 1999: 165; Thingvold 2008:318). Mest sannsynlig har han via bekjente fått kjennskap til at norske marineoffiserer var ettertraktet til stillinger i det kinesiske tollvesenet, som var administrert av britene etter Opiumskrigene. De første nordmenn fikk ansettelse i det kinesiske tollvesenet i 1861, og alt i alt arbeidet 265 nordmenn i tollvesenet i Kina frem til slutten av 1930-tallet (Hopstock 1938). William Coucheron-Aamot reiste fra Norge vår/sommer 1890, passerte Suez med kurs for Kina i august samme år, og ble ansatt i det kinesiske tollvesenet i november 1890. Der arbeidet han som tredjeoffiser (3rd officer) i det som kaltes ”outdoor service” på kystvaktskipet Ling Feng frem til juli 1892 (Hopstock 1938:2; Coucheron-Aamot 1894d:417). William var først stasjonert i Hong Kong, senere i Shanghai, Yichang (Ishang) og Yantai (Tsifu) (Bull et.al. 1926:144). Arbeidet i utendørstjenesten i tollvesenet var organisert slik at utlendinger innehadde offiserposisjoner mens mannskapet på kystvaktskipene var kinesere. Det betydde også at det var påkrevet av de utenlandske offiserer å lære seg nok kinesisk til å kommunisere med mannskapet, og det var påkrevet at de tok en språkeksamen i kinesisk for å beholde stillingen.

Mulighetene for avansement i det kinesiske tollvesenet var begrenset, og mange valgte å si opp sine stillinger med sikte på videre arbeid i eget lands tollvesen, departementsvesen, marine eller som sjøoffiser. William reiste tilbake til Norge via Beijing, den kinesiske mur, Japan og USA i august 1892. Da han kom hjem, fikk han en stilling som sekretær for konsulatkontoret ved det norske Indredepartement fra 1893 til 1896 og så som tollassistent i Christiania fra 1897 til 1905. 18. april 1896 giftet han seg med Sigrid Pehrson (1870–1967) i Drammen og bosatte seg på Nesodden

utenfor Oslo (Bull et.al. 1926:143–144). I løpet av perioden 1897 til 1915 fikk de 8 barn hvorav 3 døde i ung alder.

I denne perioden mellom 1893 og 1905 hvor William Coucheron-Aamot arbeidet i Christiania, søkte han seg oppover på karrierestigen og siktet mot en karriere i konsulatvesenet utenlands i Gibraltar og Shanghai, men uten hell. Mye tyder på at William Coucheron-Aamot ikke fikk den karrieren han hadde forestilt seg, selv ikke med mange kontakter i Christianias krets av innflytelsesrike mennesker. Etter at William bosatte seg i Christiania-regionen i 1893, fikk han nemlig raskt kontakt med og tilsynelatende innflytelse i det han kaller ”kretsen i det Sarske hjem på Drammensveien”. Mens han var i Kina hadde William stiftet bekjentskap med Einar Bjørnson, sønn av Karoline og Bjørnstjerne Bjørnson, og slik var det han kom i kontakt med det Sarske hjem. Hvis vi forbeholder oss retten til å ta Williams egne beskrivelser til Hestenenes da han ble intervjuet i 1948, med et visst forbehold, er William selv den beste til å forklare hva dette betydde for ham:

Fru Michael Sars var søster av Welhaven. Hver søndag samlet hun 50–60 av de mest fremtredende representanter for kunst, åndsliv og politikk. Fire av de viktigste statsrådene, fire av de viktigste stortingsmennene. Så var det Ibsen, Bjørnson, Kielland og jeg. Av og til var Lie og Garborg der. Og Johan Scharffenberg var med fordi han hadde fått den beste artium i landet på den tid. Det var vi som bestemte hva som skulle skje i Stortinget følgende uke. Vi alene. [...] Vi styrte Norge helt eneveldig. Ingen diskusjon. Annen hver tirsdag møttes en del hos Eilif Peterssen. Representanter for alle politiske partier. Også Henrik Ibsen var der. [...] Vi var Norge. Jeg sier: Vi var Norge! [...] Vi,

kretsen i det Sarske hjem ville oppløse unionen. Kong Oscar, var min venn, var en fin mann, mer nordmann enn svenske. I 1904 sendte vi fire mann av sted på Kontinentet for å få opphevd Kieler-traktaten. [...] Jeg ble ikke konge. Før oppløsningen fant sted hadde det vært stor splittelse i det Sarske hjem. Jeg hadde fått 17 stemmer. Som konge. Det var prøveavstemning i 1904. Jeg stammer jo i 29. ledd fra Olav den hellige. Men så endret kong Edwards forhold hele situasjonen. Christian Michelsen satte fram et ultimatum: dansk konge eller republikk. Det var mange som stemte på republikken. Folk ville stemt på meg under andre forhold. Siden har jeg hatt forakt for politikk. Våger dere å peke på meg til statsråd eller Storting, har jeg sagt, så reiser jeg til utlandet. Det løftet har jeg holdt siden. (Hestenenes 1999[1948]: 172–173)

William hadde helt siden han returnerte fra Kina i 1893 drevet foredragsvirksomhet. Det kan se ut til at han gradvis oppnådde mer posisjon og oppmerksomhet gjennom sine foredrag enn gjennom sine utsikter til arbeid gjennom kontakter i det Sarske hjem. Under én av sine foredragsturneer i Romsdal i februar 1905 fikk William høre nyss om en prestegård på Veøy i Romsdalsfjorden som var til salgs. Etter de forfeilede planer om en karriere i Christiania og hans påståtte forakt for politikk, var et liv som godseier og konge på egen øy i Romsdalsfjorden kanskje ikke å forakte.

Veøy hadde vært kjøpsted og sentrum for handel i Romsdalsområdet helt tilbake til 1100-tallet eller tidligere, men ser ut til å ha mistet sin betydning etter Svartedauden midt på 1300-tallet på grunn av den sterke nedgangen i skatteinntektene (Solli 2008). Ved en auksjon 18. februar 1905 kjøpte William Coucheron-Aamot

den gamle prestegården på Veøy for 8000 kroner. Familien utgjorde den eneste befolkning på øya. Familiens økonomi var stram og jorda på eiendommens 350 mål var ikke lett å drive. William måtte spe på gårdsdriften med inntekter fra foredragsvirksomhet (Thingvold 2008:309–313). Godseieren selv deltok lite i gårdsdriften og var ute på reise med sine foredrag minst halve året (Thingvold 1999).

William og Sigrid bodde på Veøy helt frem til Williams død i 1948. William satte sitt preg på øya og ble opphav til myter og fortellinger både mens han levde og etter sin død. Mye har vært skrevet, og enda mer kan skrives, om godseier og marineløytnant William Coucheron-Aamot, hans kongeambisjoner og stormannsnykker. Vi skal i denne sammenheng dog forlate Williams liv og rette fokus mot på hvilken måte William Coucheron-Aamot bidro til vår kollektive erindring om kinesisk kultur og tradisjon.

William Coucheron Aamots forfatterskap og Kina

Som nevnt begynte William Coucheron-Aamot sin forfatterbane med utgivelsene av *Fra Orlogslivet* og "Sjøkadet West" i 1891, hvor han uttrykte sine synspunkter om Norges forsvar, og behovet for å bygge et sterkt forsvar for å kunne hevde sin rett og selvstendighet (Thingvold 1999:153). Gjennom et langt liv publiserte William Coucheron-Aamot en rekke bøker om norsk forsvar, norsk historie og krigshistorie og ikke minst fire bøker om Kina og forholdene i Østen. Hjemme ble han nok mest kjent for sitt omfattende arbeid med *Det Norske Folk paa Land og Sjø – Norges Politiske og Militære Historie fra Harald Haarfagre til 1814* som først ble publisert i en serie hefter mellom 1897 og 1901 og et samlet praktverk med illustrasjoner utgitt i Christiania i 1901 (Bull et.al. 1926:144;

Thingvold 1999:153). I utlandet ble han viden kjent gjennom oversettelser av hans bøker om Kina og Østen, især i Tyskland hvor hans bøker i tysk oversettelse kom ut i store opplag, behørig annonsert av forlaget Verlag von Robert Baum som "Das hochinteressante und reich illustrierte Buch ist ein Geschenkwerk ersten Ranges".

I ledige stunder om bord på Ling Feng, mens han arbeidet som tredjeoffiser i det kinesiske tollvesenet, skrev han artikler til *Morgenbladet* under signaturen "William". Artikkelen stod på trykk i *Morgenbladet* fra desember 1890 og ganske regelmessig med få ukers eller måneders mellomrom gjennom hele hans periode i Kina frem til slutten av 1892. En del av materialet han hadde samlet opp, fortsatte han også å bruke til å skrive artikler om Kina til *Morgenbladet* helt frem til september 1893, alt i alt mer enn 50 artikler, noen av disse i to eller flere deler. Brevene kalles "Kinabrev til Morgenbladet" eller "Fra Morgenbladets Kinakorrespondent" og viser at han hadde en fast avtale med *Morgenbladet* om å skrive fra Kina. I den første fasen ser vi av titlene at temaene han skrev hjem om, dreide seg om nyhetssaker i Kina, noe fra egne opplevelser i Kina og en del om Norges handel og nordmenns stilling i Kina. Senere i denne perioden fra 1890–93, ser vi at han blir mer opptatt av de store temaene som religionsspørsmål, den kristne misjon i Kina, og Kinas samfunn, litteratur, historie og tradisjon. På noen temaområder som berørte misjonens stilling i Kina, tok misjonen selv kraftig til motmæle. Disse avisartiklene er utgangspunktet for Williams forfatterskap – og senere foredragsvirksomhet – om Kina, og danner grunnlaget for alle de bøkene han senere skrev og publiserte om Kina og Østen (Romsdalsmuseet 2729).

Fire av William Coucheron-Aamots bøker har Kina og Østen som temafelt. Disse fire er: *Fra den Kinesiske Mur til Japans Hellige Bjerg* (1893), *Kineserne og*

den Kristne Mission (1894b)², *Gjennem de Gules Land og Krigen i Østasien* (1895c), og *Li Hung-changs Fædreland og Østasiens Historie efter Freden i Shimonoseki* (1898). I tillegg publiserte Coucheron-Aamot to lengre artikler om Kina i *Det Norske geografiske selskabs aarbog* i 1894 og 1895; "Lidt af Kinas politiske geografi" (1894a)³ og "2500 kilometer opover Yangtse Kiang" (1895a).⁴ I tidsskriftet *Kringsjaa* publiserte han i 1894 en artikkel med tittel "Hører kineserne til de altædende pattedyr?" (1894c)⁵ og en artikkel i tre deler med tittel "Kina og kineserne" (1894d).⁶ Vi observerer at Coucheron-Aamot allerede på 1890-tallet skriver en tekst og så gjør gjenbruk av den samme tekst i flere sammenhenger, på samme måte som han først skrev artikler i *Morgenbladet* som senere ble til hans bøker. Det samme var tilfelle med hans foredragsvirksomhet. Når et foredrag var formulert og en serie lysbilder laget for å følge foredraget, især når det gjaldt de kinesiske og østasiatiske temaer, ble dette brukt i ganske uendret form gjennom flere tiår, kun oppdatert med noen få hendelser fra årene siden han forlot Østen.

P.T. Mallings Boghandels Forlag i Christiania la ned en innsats for å gjøre Coucheron-Aamots første bok *Fra den Kinesiske Mur til Japans Hellige Bjerg* kjent og interessant for det norske publikum i 1893 ved å publisere flygeblader med reklame for boken. Forlaget skriver:

"Det himmelske Rige", "Himmelens Sønner" og flere lignende Udtryk sees ofte anvendt i Skildringer fra det gamle asiatiske Verdensrige. Det høres maaske lidt latterlig ud i vore Øren, men dersom vi tager Kinas Historie for os og undersøger Oprindelsen til disse Udtryk, saa vil man finde, at de ikke savner sin Berettigelse. [...] Det var den moralske Magt, der lidt efter lidt bragte de mindre civiliserede Stater ind under

det gamle Kulturfolks Vælde, og da et saadant herredømme antoges at være givet nationen af Himmelen, begyndte Kineserne at kalde sit Land "Det himmelske Rige" eller Staten protegeret af Himmelen. Derav ogsaa Benævnelsen "Himmelens Sønner" (Romsdalsmuseet 2723).

I de samme flygeblader finner vi også utdrag fra anmeldelser i de største norske aviser. Her brukes beskrivelser av hans opplevelser, reiser og bøker som: "Hans Udbytte blev derfor ganske righoldigt, om ikke meget strengt videnskapeligt" (*Aftenposten*), "De tidligere offentliggjorte Korrespondencer borger for Forfatterens Grundighed, Sprogets Godhed og en fængslende Fremstilling" (*Bergensposten*), "Fremstillingen er frisk, flydende, hyppig ligefrem fængslende" (*Dagbladet*), "Han viser sig i Besiddelse af alsidige Kundskaber, klar Iakttagelsesevne og med en stærk Sympati for denne store Nation. [...] Dette gedigne Værk bør faa stor Udbredelse paa Grund af sit sjeldent gode Indhold" (*Lindesnæs*) (Romsdalsmuseet 2723). Ifølge forlaget fengslet altså hans tekster sine lesere både med levende språk og fremstillinger av et temaområde som var ganske så ukjent, men dog av økende interesse for mange, i Norge på slutten av 1800-tallet. Men William unnslopp ikke kritiske røster. Den samme boken, *Fra den Kinesiske Mur til Japans Hellige Bjerg*, kom under krass kritikk for manglende etterrettelighet fra en anmelder som signerer med Spectator. Især er det påstander om "Kinas nationale Livskraft", "Muligheden af den kulturhistoriske Gjenfødelse" og "den kinesiske nation som en eneste Kæmpemasse paa 400 Millioner mennesker" som Spectator hevder mangler rot i virkeligheten. Allikevel er denne anmelderen positiv til det faktum at boken retter fokus mot "de Lande, hvorhen for Øjeblikket hele den civiliserede Verdens

Opmærksomhed er rettet” og hevder at ”denne Ensidighed hos Forfatteren hindrer ikke, at hans Bog, bortsett fra de politiske Betragtninger, er fornøjet og lærerig” (Romsdalsmuseet 2723).

William Coucheron-Aamot så mot slutten av sitt liv tilbake på sitt forfatter-skap og oppsummerte dette i en artikkel i *Romsdals Budstikke* 10. mars 1945 med tittel ”En af Aarsagerne til mit Held på Forfatterbanen”. I hovedsak er det det internasjonale gjennomslag med forfatter-skapet han er opptatt av, og det betyr først og fremst det tyske.⁷ Han argumenterer for at den europeiske interessen for Kina før 1894–95 var liten og for en stor del anført av misjonærer som så Kina som en viktig misjonsmark for omvending av hedninger. Krigen mellom Kina og Japan i 1894–95 endret Europas interesse for de politiske forhold i Øst-Asia: ”Men Krigen mellom Kjemperiget og det lille Japan [...] vakte almen Opmærksomhed over hele Verden. Og det gav sig blandt andet et Udslag i Storm paa Bibliotekerne efter Bøger, som handlet om Østasien”. Han hevder så videre at lesere i Europa stolte lite på fremstillinger av Kina og Japan skrevet av forfattere fra det han kaller ”de kolonispisende Nationer” fordi disse var farget av interessene til de respektive land som England, Tyskland eller Frankrike. ”Saa kom mine 3–400 Sider tykke Bøger. [...] De udenlandske Forlæggere har vel da tænkt som saa: denne Sjøofficer tilhører jo ikke en koloniinteressert Nation. Derfor kan vi stole paa, at hans Bøger ikke er farvet – og Oversettelsene tog fart, særlig i Tyskland”. William tilskriver videre suksessen med sine bøker i Norge i hovedsak den innflytelse hans bøker fikk i Tyskland: ”Man maa som bekjendt først anerkjendes i Udlandet, før ens egne Landsmænd tør bedømme Værdien – Husmands-Tanken er vanskelig aa faa udryddet” (Romsdalsmuseet 2724).

Selv om hans fremstilling kanskje setter det hele litt på spissen, er det ingen tvil om at Williams suksess som forfatter om forhold i Øst-Asia for en stor del kan tilskrives det faktum at hans bøker kom ut i en tid da politikk og internasjonale relasjoner i den verdensdelen med ett ble mer aktuelt i Europa. Interessen for Øst-Asia og Kina, kinesisk kultur, politikk og filosofi, økte og Williams bøker med sine entydige budskap og levende skildringer tilfredsstilte en raskt voksende etterspørsel. Hvis vi kan si at Coucheron-Aamot hadde stor suksess med sine bøker både her til lands og i utlandet, kan det i enda større grad gjøres gjeldende for hans årelange og utstrakte foredragsvirksomhet.

William Coucheron-Aamots foredragsvirksomhet

I intervjuet med Hestenenes kun måneder før Coucheron-Aamot dør som 80-åring hevder han: ”Til sammen har jeg holdt 5200 foredrag i mitt liv. Og aldri under 3 timer. Roosevelt holdt bare 3400. Alene før unions-oppløsningen holdt jeg 900 taler” (Hestenenes 1999[1948]:172). Først tenker man at det må ha rablet litt for den stormannsgale William på sine gamle dager. 5200 foredrag à 3 timer vil jo faktisk si 15 600 timer med foredrag, altså 650 døgn eller nesten 2 hele år sammenhengende foran tilhørere. Er dette mulig? Ja, det viser seg at det nok er ganske nær sannheten. Men hva slags virksomhet var dette, og hva har det med vårt kollektive minne om Kina å gjøre?

Fra foredragsannonser i norske aviser og i Williams etterlatte papirer på Veøya, kan vi finne spor etter foredragene hans helt tilbake til 1893, altså ganske kort tid etter at han kom hjem fra Øst-Asia (*Aftenposten* 16/9-1893; Romsdalsmuseet 2723). Fra tidlig av kunne William tilby to ulike foredrag, ett med tittel ”Norsk krigs-

historie” og ett med tittel ”Kina og Japan”, det første ledsaget av 80 lysbilder, det siste av 100 lysbilder. Han reiste rundt med sitt eget spritdrevne lysbildeapparat og flere treesker med lysbilder innrammet i glass. I 1905 kunne han tilby ungdomslag et utvidet valg fra en meny med 6 ulike titler hvorav 2 omhandlet Kina og Japan (Thingvold 1999:161). Repertoaret av foredragstitler han kunne tilby midt på 1930-tallet var for en stor del det samme, med to titler om Øst-Asia. Foredraget om Kina ble i hans eget tilbud beskrevet som følger: ”Kina og Kineserne. Glimt fra reiser med det kinesiske krigsskib Ling-Fêng 2500 kilometer op ad kjempefloden Yangtsekiang til Ishang i Kinas centrum. Et ritt fra Peking til den store kinesiske mur, samt litt om kjemperikets historie, geografi og samfundsforhold, forklaring av de politiske og sociale årsaker til revolusjonen i 1911 og den nuværende borgerkrigen og kampen med Japan om Manchuriet” (Romsdalsmuseet 2731).

Fra Coucheron-Aamots etterlatte papirer, ser det ut til at han gradvis begynte å trappe ned sin utstrakte foredragsvirksomhet rundt 1938–39, altså da han selv rundet 70, men fortsatte å tilby foredrag mer lokalt. Som nevnt, bygget han opp denne virksomheten fra 1895 og utvidet den etter at dette ble hans viktigste inntektskilde da familien flyttet til Veøy i 1905. Han har altså hatt mer enn 30 år med svært høy aktivitet og ytterligere 20 år med en del reising og foredrag i løpet av sitt liv. Terje Thingvold skriver i sin artikkel om William Coucheron-Aamot og Veøy at så snart julen var over på Veøy, la han ut på sine reiser med tung bagasje som inneholdt lysbildeapparat og hundrevis av lysbilder. Ofte kom han ikke hjem før til påske. Pinse passet han alltid på å være hjemme, for da inviterte han til stor fest på Veøy. Om sommeren var han hjemme og passet gården og begynte på sine reiser igjen når høsten kom (Thingvold

1999:161). William har etterlatt seg en notisbok fra 1923 med detaljer om sine reiser. Fra denne kan vi se at han det året holdt 174 foredrag og var på reise i totalt 140 dager. Han reiste både til Danmark, rundt om på Nordvestlandet, i Nord-Norge og på Sør- og Østlandet. Foredragene om Kina og Japan ser ut til å ha vært særs attraktive, siden om lag halvparten av alle foredragene det året handlet om ett av disse to temaer. Ikke sjelden delte han ett tema opp i to deler slik at han kunne vende tilbake til samme sted og samme publikum senere samme sesong eller år (Romsdalsmuseet 2247). Vi kan også forstå fra Williams etterlatte papirer at han må ha brukt mye tid på reiselogistikken gjennom å planlegge steder å besøke, og å ta kontakt med blant annet lokale ungdomslag, ungdomsstevner, lokale forsamlingshus, turnhaller, studentforeninger og -samfunn, leseforeninger og folkeakademier for å tilby sine foredrag. Dette må ha opptatt mye av den tiden William faktisk oppholdt seg på Veøy mellom reisene (Romsdalsmuseet 2721, 2722, 2731). Fra Williams etterlatte papirer får vi et klart inntrykk av at hans reiser primært gikk til Danmark og rundt omkring i Norge, i mindre grad til Sverige og i liten grad til Tyskland.⁸ Et kort regnestykke viser at med et gjennomsnitt på 174 foredrag i året i 30 år vil William allerede ha nådd mer enn 5200 foredrag i løpet av livet. I en biografisk oversikt over eget liv som William Coucheron-Aamot skrev i juni 1938 og sendte til bibliotekar Wilhelm P. Sommerfeldt (1881–1957), leder av Norsk avdeling ved Universitetsbiblioteket i Oslo, oppgir han å ha holdt 5211 foredrag fra 1893 til 1938 (Biografiske opplysninger i Nasjonalbibliotekets arkiv). Han overdrev nok ikke om dette da han ble intervjuet av Hestenes i 1948.

William holdt i begynnelsen av sin foredragskarriere forelesninger med lysbilder om Kina og Japan i Det Norske geografiske

selskab (22. februar 1893, 20. desember 1893, 27. februar 1895), Det kongelige geografiske selskab i København, ved Upsala Universitet, på Sorø Akademi, på Stockholms Högskola og på Ryslinge Højskole. Dette må ha skaffet ham et godt rykte som en foredragsholder med tyngde. Hans bredeste og viktigste publikum gjennom livet fantes nok allikevel på de offentlige foredrag han holdt land og strand rundt. Foredragene ble tilbudt arrangørene mot at de sørget for lokale, mens William selv besørget utgifter til reise og opphold (*Ranens Tidende* 4/8-1904). Vanligvis mottok William Coucheron-Aamot 50 kroner i honorar for hvert slikt foredrag, noen ganger mindre og noen ganger helt opp i 100 kroner. Billettprisen for adgang til foredragene var fra starten av 25 øre for alle, etter hvert 75 øre for voksne og 25 øre for barn. Foredragene, som vanligvis varte 2,5 til 3 timer, ble annonsert gjennom oppslag og annonser i lokalavisene, alltid ledsaget av et fotografi av ham selv i stram militæruniform, voksede spissbarter og undertegnet med hans karakteristiske signatur. Tilstrømningen til hans foredrag var enorm, ofte møtte publikum opp i hundrevis til hans forestillinger. Foredragene ble ifølge avisene holdt i trengsel og til overfylte hus. Terje Thingvold skriver om hans oppsyn under foredragene: ”Han må utvilsomt ha vært en flink taler og en mann med ordet i sin makt. Dessuten hadde han et ytre og en væremåte som må ha gjort ham til en opplevelse i seg selv – han var iført svart bonjour og stripebein, hvitt skjortebryst og gummisko. Den voksede, sylspisse mustaschen stod det respekt av; håret var mørkt og krøllete [...]. Når han foredro vandret han frem og tilbake og gjorde gjerne små hopp for å understreke sine påstander og argumentasjon” (Thingvold 1999:164).

Han må ha gjort et kraftfullt og overbevisende inntrykk på totalt hundretusener av tilhørere rundt omkring i Norge og

Danmark med sine foredrag om Kina og Japan. Han hadde direkte erfaring fra Østen og evnen og viljen til å tale i store ord og med stor overbevisning. Fra det vi kan lese i de samtidige avisers omtale av foredragene, forstår vi at han må ha hatt stor innflytelse på sitt publikum med sin tolkning av kinesisk kultur, politikk og tradisjon. I avisene omtales han som en ”ildfull, kraftig og fengslende Foredragsholder” og publikum ble oppfordret til å få med seg disse begivenheter: ”Gå og hør denne Mann! Det er en vel anvendt Kveldsstund”. Dog advares det om at foredragene varer lenge: ”Han taler lenge, men ildfuldt og fængslende. Det er en Nydelse af Rang at høre ham tale”. I annonser ble det til og med oppfordret til å ta med matkurv til de lange foredragene.

Avisene refererer ofte til at hans syn på Kina gikk på tvers av gjengse europeiske oppfatninger av Kina og refererer stadig til hans svært positive holdning til Kina og kinesisk tradisjon: ”Coucheron-Aamot er en ivrig Beundrer af Kina og dets Institutioner, hvad der kommer stærkt frem i hans Bøger og i de Foredrag, han har holdt rundt om i Danmark og Norge”. En avisreportasje fra et av hans Kina-foredrag i Folkeakademiet er verdt å referere i sin helhet fordi det gir et godt stemningsbilde fra hans foredragskvelder:

Det var en overordentlig interessant kveld i akademiet i går da W. Coucheron-Aamot talte om ”Kina og kineserne”. Lærerskolens gymnastiksal var stappfull – folk maatte staa langt utover gangen – og mens regnet silte ned utenfor i stride strømme holdt hr. Coucheron-Aamot den store forsamlingen i aande med sit muntre, sprudlende og vittige foredrag. En række utmerkede lysbilleder ledsaget foredraget, som ga tilhørerne et ganske godt indblik i kinesisk kultur og kinesiske

samfundsforhold. Gjennem hastige glimt og streif på de forskjellige felter lyktes det ham at tegne et bilde av Kina – dette verdens ældste kulturfolk som paa mange omraader står langt over europæerne og hvis indsats i civilisasjonens tjeneste ikke kan vurderes høit nok. Forskjellige opfindelser, som f. eks. boktrykkerkunsten var kjendt i Kina længe før man var kommet saa langt i Europa. Og kineserne var store lovgivere og statsmænd; det var verdens mest demokratiske statssamfund. Alle som hadde evner kom frem. Juan Shi Kai [Yuan Shikai, forfatters bemerkning] var søn av en vedhugger. – Opiumslasten var det omtrent slut med i Kina; der var streng straf for at sælge opium. Det blev ogsaa mer og mer slut med at kvinderne ødela sine føtter. I de kinesiske pikeskoler hadde de nemlig – fotball, og da måtte pikebarna ha rummelig skotøi. – Foredraget, som var krydret med en mængde vittige og slaaende sidebemerkninger om forhold ute og hjemme – selv vore fallerte banker glemte han ikke – blev flere ganger avbrutt av bifald, som tilslut gjentok sig med forøket styrke. (Romsdalsmuseet 2727)

En av Coucheron-Aamots styrker var at han hadde evnen til å tilpasse sitt faste foredragsrepertoar til nåtidige hendelser. Det var især den kinesisk-japanske krig i 1894–95 og den påfølgende russisk-japanske krig på kinesisk territorium i 1905 som opptok mange avislesere i tiden da William etablerte seg som foredragsholder. William nølte ikke med å trekke konklusjoner om dagens forhold basert på sine erfaringer og sitt syn på Kina, noe som gjorde hans foredrag både eksotiske og dagsaktuelle. I en avisreportasje fra rundt 1925–1930 får vi et klart inntrykk av hvordan han kombinerte disse elementene i sine foredrag med den

hensikt å skape et annerledes bilde av Kina enn det rådende europeiske og norske:

Det er ikke lite av en prestasjon av en foredragsholder å holde forsamlingen i ånde to kvelder etter hverandre i 2 ½ og 3 stive timer. Men så er da også C.-Aa. som foredragsholder en av Norges mest kjente. De to foredragene han har holdt her, har han riktignok holdt i 30 år, men så er da disse også aktualisert ned til de siste dagers begivenheter, så de virker som nye.

I foredraget om Kina-Japan boltrer foredragsholderen sig riktignok på kjente felter, hans lokalkjennskap til kinesiske og japanske forhold er stort, og hans historiske viden og innsikt er omfattende.

Foredraget var et raskt streiftog gjennom store deler av Kina, med et kvikt kåseri om dette gamle kulturfolk, både åndelig og materielt. I en serie utmerkede lysbilleder viste han frem flere av Kinas mest praktfulle byggverker og likeledes billeder av flere av dette landets betydeligste personligheter. I et særavsnitt av foredraget fortalte han om hvordan den kinesiske boikott av japanske varer hadde tvunget japanerne til å søke nye markeder for sin industri, noget som vi også merket ved japanske varer i hver eneste butikk i Norge.

Han klarla det store kinesiske folks karakter, det var verdens mest fredsomme folk, var på tross av sin fremmede religion verdens mest kristelige folk både i lære og liv.

Den russisk-japanske krig omtalte han også i korte, greie, trekk. Tilslutt resymerte han sitt foredrag med at han gjerne vilde yte sitt til at det norske folk

kunde få bedre kunnskap om de folkeslag som arbeider under andre forhold enn vi har her hjemme, og derved bidra til å øke toleranse og forståelse mellom folkene.

Foredraget avsluttedes med at forsamlingen stående sang 2. vers av "Gud signe vårt dyre fedreland" (Romsdalsmuseet 2727).

Vi forstår fra avisrapportene at hans syn på det keiserlige Kina var svært positivt, at han alltid tok side med Kina i internasjonale konflikter, og at han fikk sine tilhørere til å følge sin forståelse av kinesisk posisjon, tradisjon og samfunn (Romsdalsmuseet 2723, 2724, 2727, 2728, 2741). Det kan ikke være tvil om at William Coucheron-Aamot i disse tiårene fra begynnelsen av 1900-tallet til han døde i 1948 hadde en enorm påvirkningskraft på svært mange nordmenns bilde av – og etter hvert den norske kollektive erindring om – Kina og kinesere. Han talte med stor entusiasme og stor overbevisning, og hans budskap ble (stort sett) mottatt med henrykkelse og stor interesse overalt.

Allmenn kunnskap om Kina og Coucheron-Aamots temavalg

Jeg har tidligere i denne artikkelen påstått at den norske diskurs og det norske bildet av Kina før Coucheron-Aamots bøker kom ut, i stor grad var preget av misjonærenes syn på kinesisk tradisjon og kultur, blandet med korte, spredte avisartikler som refererte nyhetssaker fra Kina og Østen.⁹ En god kilde for å danne seg et inntrykk av datidens bilde av Kina, får vi gjennom å oppsøke det største leksikon som var i bruk ved forrige århundreskifte. I artikkelen om Kina i *Salomonsens store illustrerede Konversationsleksikon. En nordisk Encyklopædi* fra 1900 finner vi en fremstilling av kinesere

som nøysomme, flittige, men svært pragmatisk innstilt, enkle, uhygieniske, overtroiske, gjerrige, løgnaktige og spillesyke. Artikkelen beskriver også hvordan forfedredyrking og vekt på den patriarkalske arverekke fører til at "Mord eller Udsættelse af Pigebørn er overordentlig almindelig. [...] Som Følge af det store Underskud, der ved Barnemordene opstaar af Kvinder, ere mange Mænd udelukkede fra Ægteskab. [...] [I] den nyeste Tid have de kristne Missionærer sat sig i Spidsen for Kampen mod denne Uskikk, men hidtil kun med lidet Held" (Blangstrup (red.) 1900:440). Artikkelen perspektiverer for en stor del det kristne misjonærsynet på kinesisk tradisjon og religion. Der artikkelen fremstiller de kinesiske religiøse tradisjoner som overtro og ikke som egentlige religiøse trossystemer, og de troende som pragmatikere som ikke er "anlagt for Spekulation over religiøs-filosofiske systemer", (ibid.: 441) brukes mye plass på å fremstille islams og især kristendommens plass og historie i Kina (ibid.:432–451). I Dag Thomas Kvalviks masteroppgave *Norske misjonæres bilder av Kina 1902–1938* får vi presentert et mer nyansert bilde av misjonærenes fremstillinger av kinesisk tradisjon og kultur, basert på publiserte og upubliserte kilder etter fire norske Kina-misjonærer. Misjonærenes innstilling til den kinesiske folkekarakter, til kultur, leveforhold og kinesisk religion varierte fra individ til individ og fra periode til periode. De lutherske misjonærene i Kina var mer positive til lokal tradisjon enn sine kollegaer i for eksempel Afrika. Noen av misjonærene ble også tydelig mer positive etter lengre tids virke i Kina. Allikevel bekrefter Kvalviks analyser i stor grad inntrykket av at de norske lutherske misjonærer i Kina fremstilte kinesere og kinesisk kultur og tradisjon i relativt negative og skeptiske vendinger – især i den første tiden etter at Det Norsk Lutherske Kinamissionsforbund

startet opp sin virksomhet i Kina i 1892 (Kvalvik 2009).

Det kommer tidlig frem i William Coucheron-Aamots publikasjoner at hans første og viktigste målsetning var å endre det norske folks oppfatning av Kina slik det var skapt gjennom misjonslitteraturen. William tok tidlig og tydelig side med den mandsjuiske eliten i Kina og motarbeidet det bildet han mente misjonærene hadde skapt om misjonens betydning og bondebefolkningens kår. Gjennom en lesning av Coucheron-Aamots publikasjoner kan vi sammenfatte hans syn på Kina og kinesisk kultur i tre hovedtemaer: kinesisk kultur og tradisjon, kristendommen og forholdet mellom Kina og Vesten, og den aktuelle situasjonen i Kina og i Øst-Asia.

William Coucheron-Aamot fremviser stor respekt – og til tider beundring – for kinesisk elitekultur, tradisjonell filosofi, religion og moraltenkning i sine bøker og artikler. I tillegg til å gi et svært optimistisk og positivt inntrykk av kinesisk tradisjon, presenterer han også et livlig og virkelighetsnært bilde av urbant liv, samfunn og tradisjon i Kina, dog ikke uten også å ta for seg noen av de mørkere sider av det kinesiske samfunnet.¹⁰ I alle hans bøker og artikler – og vi kan anta også i hans foredrag om Kina – gjør han et viktig poeng av sitt syn på Konfusianismen, Daoismen (Taoismen) og Buddhismen som de samlende elementer i en homogen kinesisk kultur. Han hevder at alle disse tre religiøse og filosofiske tradisjoner lever side om side og samtidig i det kinesiske samfunn og i hver enkelt kinesers sinn (Coucheron-Aamot 1894b:7–13; Coucheron-Aamot 1893:12–18). Videre står ideer om en samlet nasjon, om en avansert etisk filosofi, om en human politisk og juridisk tradisjon, og om et eksamenssystem som ivaretar disse tradisjoner, sentralt i Williams Kinasyn: ”I dag bestaar den kinesiske Nation af en eneste homogen Kjæmpemasse, af en

befolkning, der teller 400 Millioner af Verdens flittigste, nøisomste, ædrueligste og fredeligste Borgere” (Coucheron-Aamot 1893:15). Han tilskriver denne homogenitet i den kinesiske befolkning tidlig kinesisk etisk filosofi. Han hevder at når man studerer kinesernes litteratur og historie, ”vil man finde at de kinesiske folkelærere og statsmænd fra de ældste tider af har fæstet sine øine paa enkelte uforanderlige principer i menneskenaturen. Paa disses grundvold har de bygget op tiderne, den ene fællesinstitutionen efter den anden, som alle har hjulpet til at styrke sammenhængskraften mellem individerne – og se paa monumentet!” (Coucheron-Aamot 1894a:73). Denne vektlegging av de konstante prinsipper i menneskenaturen har altså gjort det mulig for store folkelærere og statsmenn å bygge stat og samfunn i Kina på institusjoner og styringsteknikker som har beskyttet den kinesiske nasjons enhet, og som har skapt en opplevelse av samhørighet blant alle Kinas innbyggere. William Coucheron-Aamot hevder at den kinesiske sivilisasjon ikke bare har overlevd store kulturer som den babylonske, den egyptiske, den persiske, greske og den romerske, men at den også med stor sannsynlighet vil utkonkurrere den vestlige. Han hevder også at vestlig kultur har sin opprinnelse i Kina: ”Gjennem kinesernes forfædre skal den hvide races forfædre have modtaget sin kultur” (Coucheron-Aamot 1894a:68). Det viktigste element og det som gjør at den kinesiske sivilisasjon har en så lang og sammenhengende sterk politisk tradisjon, er at ”embedsmændene er til for *folkets skyld* og ikke som i vesten, hvor den modsatte opfatning synes at have gjort sig gjældende” (Coucheron-Aamot 1894a:74).

William Coucheron-Aamot ble i løpet av sitt liv sterkt engasjert i de store sivilisasjonsspørsmålene og hevdet at verden stod foran en kamp mellom den hvite og den gule rase. I sin bok *Kineserne og den Kristne*

Mission, som utkom i 1894, gjør William det svært tydelig at verden, slik han ser den, står på randen av en sivilisasjonskamp, en kamp som vil ha avgjørende betydning for "Menneskehedens senere Udvikling gennem Tiderne. To majestætiske Kræfter er stødt sammen, to særegne Kulturutviklinger, som begge udøver et uindskrænket Herredømme over sine Tilhængere" (Coucheron-Aamot 1894b:5). "Vesten [er] gennemstrømmet af en elektrisk, drivende Kraft, der har inspireret dem til Fuldførelse af de største Foretagender, en Kraft, som fremdeles fordrer Expansion og Fremgang med uforminsket Styrke" (ibid.). Denne vestens ekspansjonsvilje har brakt de vestlige nasjoner til Kina hvor den vestlige sivilisasjon har støtt sammen med "en gammel, ærværdig Kjæmpe, der saa ned paa de ubudne Gjæster med Aartusinders nedarvede Stolthed" (Coucheron-Aamot 1894b:6). I dette bildet er det at William Coucheron-Aamot ser den kristne misjonen i et svært negativt lys: "Det skarpeste Vaaben, som Vestens Stormagter indirekte har benyttet sig af under sine Forsøg paa at underminere det kinesiske Kultursamfunds Modstandskraft er – *Kristendommens Propaganda*. Under Missionens Fane har ogsaa de smaa europæiske Stater sylket (sic) sig, bevidst eller ubevidst om Propagandaens *egentlige* Maal" (Coucheron-Aamot 1894b:7). Coucheron-Aamot er svært tydelig i sin kritikk av hvordan kristendommen og den kristne misjon i Kina er misbrukt av vestens store og små stater i deres ekspansjonspolitik i Øst-Asia. Misjonærene i Kina fremstilles som fanatikere og naive lakeier brukt i vestens politiske maktspill. Han beskriver Kina som en kulturnasjon med lange religiøse tradisjoner gjennom konfusianismen, buddhismen, daoismen og islam og hevder at det ikke kan være mangel på religiøse tradisjoner i Kina som har beveget misjonærene, denne "Mængde opriktige Fanatikere til at slutte sig til Vestens Missionsarmé. Vi

maa anta, at det er *deres totale Mangel paa Kjendskab til det Folk, de tænker at sprede Kristendommen blandt* (Coucheron-Aamot 1894b:8–9). Ikke overraskende var det for disse meninger at Coucheron-Aamot møtte sterkest kritikk i norsk presse.

Ved inngangen til den sino-japanske krig i 1894–95 var det kinesiske hoffet, styrt av mandsjuene, svært konservative i sin interne kinesiske politikk, og de hadde store utfordringer i å holde presset fra de vestlige makter ute. I en tid da Kina ville hatt stor fordel av reformer og modernisering både politisk, økonomisk, militært, kulturelt og utdanningsmessig, forsøkte hoffet og de fleste høyere embetsmenn å lukke Kina ute fra globale endringsprosesser. Japan, derimot, endret seg raskt på alle disse områdene og kom styrket ut i sin posisjon i Øst-Asia. William hevdet at Kina ikke burde kopiere verken Japan eller Vesten i sitt møte med verden. Kina må endre seg i eget tempo og på egne premisser. Dette hevdet Coucheron-Aamot i 1893, på et tidspunkt da presset fra Japan ennå ikke var tydelig i Øst-Asia og på et tidspunkt da William kunne se på Kinas enhet, størrelse og lange politiske tradisjon som garantier for stabilitet og motstand mot eksternt press. Men det skulle altså ganske raskt vise seg at dette ikke var tilfelle. Da Coucheron-Aamot publiserte sin artikkel med tittelen "Lidt af Kinas politiske geografi" i 1894 hadde allerede situasjonen endret seg, og Kina stod ved inngangen til en militær konflikt med Japan og senere Russland. William var allikevel fortsatt helt overbevist om den styrken som lå i Kinas enhet og mente at Kina ville gå seirende ut av en kamp mot de mye svakere nasjoner simpelthen på grunn av Kinas størrelse, styrke, enhet og moralske fortrinn (Coucheron-Aamot 1894a: 83–90). Da William Coucheron-Aamot i 1895 publiserte boken *Gjennem de Gules Land og krigen i Østasien* med rapporter fra sine

reiser gjennom Kina, avsatte han mer enn halvparten av boken til en gjennomgang av de historiske relasjoner mellom statene i Øst-Asia, samt den pågående konflikten i Øst-Asia. På dette tidspunkt var krigshandlingene over, og Kina hadde lidd et forsmadelig militært nederlag i krigen mot Japan. Williams spådommer om Kinas fortrinn i krigen var gjort til skamme, men han fortsatte å fremme sine synspunkter om Kinas fortrinn. Det brøt på ny ut krig mellom Kina og Japan da japanske styrker først invaderte Mandsjuria i 1931 og senere etter en fullskala invasjon av selve keiserriket Kina da japanske styrker også tok hovedstaden Nanjing i 1937. Selv etter de nederlag Kina hadde lidd mot Japan tidligere, var William Coucheron-Aamot fortsatt like overbevist om at Kina ville vinne krigen mot Japan. I en artikkel i avisen *Nordhordland* 12. januar 1939 er Coucheron-Aamot intervjuet om forholdet mellom Kina og Japan. Her hevder han at kinesere grunnleggende er et fredselskende folk og at Japan bestemt har forregnet seg når de har invadert Kina (Romsdalsmuseet 2728).

Nå vet vi at Japan holdt okkupasjonen av Kina helt frem til de amerikanske atombombene ble sluppet over Japan i august 1945. Vi kan nok i ettertid konkludere med at William Coucheron-Aamots forestillinger om kinesisk overlegenhet og taktiske evner var sterkt overdrevet. Det viser dog med hvilken overbevisning William Coucheron-Aamot hadde tiltro til det overlegne i den kinesiske nasjonalkarakter, i kinesisk tradisjon og kultur – og det gir oss et bilde av med hvilken enorm overbevisning William presenterte Kina til hundretusener av tilhørere i Norge og Danmark i mer enn 30 år.

Konklusjon

Det allmenne norske, og nok også det skandinaviske, bildet av kinesisk kultur,

samfunn, politikk og tradisjon på slutten av 1800-tallet var i stor grad farget av misjonærenes beretninger fra og introduksjoner til Kina gjennom pressen. Misjonærenes perspektiv var i hovedsak basert på inntrykk og analyser av situasjonen på den kinesiske landsbygda og selvfølgelig også sterkt farget av deres religiøse overbevisning og deres misjon i Kina. Da William Coucheron-Aamot startet å skrive og foredra om Kina i 1893, var hans forståelse sterkt knyttet til den herskende mandsju-elitens perspektiv, og basert på hans erfaringer fra det urbane Kina. Vi forstår fra hans artikler at han også satte seg eksplisitt fore å endre og bekjempe det bildet de protestantiske misjonærene hadde skapt av Kina.

Vi ser i etterpåklokskapens lys at Coucheron-Aamot var alt for optimistisk på Kinas vegne når det gjaldt landets evne til å hankses med de vestlige makter og det kinesiske folkets fremtidsutsikter. En del av hans optimisme og fremtidstro på Kinas vegne kan ha vært drevet frem av hans opposisjon mot det alt for negative og pessimistiske bildet som han mente var blitt skapt av misjonærene. Der han kritiserte misjonærene for å mangle toleranse for andres syn enn sitt eget, for sneversynthet og for å mangle evnen til å stå samlet i den kristne gjerning, priste han den kinesiske tradisjon for toleranse, moderasjon og for vekten som han mener at den "homogene" kinesiske befolkningen legger på samhold og nasjonal enhet. Bakgrunnen er å finne i dypet av den kinesiske kultur, hevder William:

... Li Hung-changs Livselixir er ikke nogen Hemmelighed; det er den Saft, som har været – og fremdeles vil være Aarsagen til den gule Races forbausende Levedygtighed. Det er, mine Damer og Herrer af den hvide Race, – Maadehold i alle Livets Nydelser (Coucheron-Aamot 1895c:539).

Det er ingen tvil om at William Coucheron-Aamot var en stor beundrer av Kina og kinesisk kultur, en overbevisning han brukte resten av sitt liv til å formidle videre til det norske – og danske – folk. Han hevdet at misjonærene, som i sin naivitet tjente den vestlige verdens politiske agenda, bidro til å forsterke kampen mellom sivilisasjonene, en kamp Kina til syvende og sist ville gå seirende ut av pga. sin kulturelle overlegenhet. Ingen annen nasjon enn Kina hadde vært i stand til å sette befolkningens samlede lykke i høysetet for en politisk filosofi og sette denne ut i livet gjennom et velegnet eksamenssystem for å rekruttere gode embetsmenn. På dette området hadde vestlig filosofi feilet, mente William. Coucheron-Aamot var videre overbevist om at denne overlegenhet ville sikre Kina i den militære konflikten som utviklet seg i Øst-Asia midt på 1890-tallet og mente at Kina gradvis ville bygge seg opp en sterk internasjonal posisjon som ville utkonkurere vestens dominans. På kort sikt tok han åpenbart feil. Coucheron-Aamot fikk aldri oppleve Kinas politiske eller kulturelle fremgang i verden før han døde i 1948. Snarere tvert imot må det ha sett ut til at utviklingen gikk i motsatt retning for Kina i Williams levetid. Men han sluttet aldri å forfekte sitt budskap om den kinesiske kulturs essensielle fortrinn.

I introduksjonen til artikkelen satte jeg meg fore å søke svar på hvor våre norske kollektive minner om kinesisk kultur og tradisjon har sin opprinnelse og hvordan disse står i relieff til misjonærenes fremstillinger. Jeg har også antydnet at det er en sammenheng mellom dannelsen av disse minnene for omkring et århundre siden og vårt Kina-bilde i dag, uten at denne sammenheng har vært forsøkt dokumentert innenfor rammene av denne artikkelen. Mitt mål med analysen har snarere vært å sette fokus på dannelsen av et norsk, og til en viss grad skandinavisk, bilde av kinesisk

tradisjon i første halvdel av 1900-tallet. Videre har jeg ønsket å bruke begreper fra kollektivt minne for bedre å forstå hvordan ett enkelt individs personlige erfaringer er blitt formidlet, stilisert og standardisert til det Jeffrey Olick omtaler som massepersonlige minner gjennom handlinger, ritualer eller felles erfaringer, slike som Paul Connerton omtaler i sine bøker.

Jeg håper at jeg i det forutgående har fått vist at Coucheron-Aamots fremstilling av Kina i høyeste grad står i sterk kontrast til og i tydelig relieff mot det bildet som misjonen hadde skapt av mange vesentlige sider ved Kina og kinesisk kultur i Norge og Skandinavia. Hadde Coucheron-Aamot skrevet sine bøker og latt det være med det, hadde vi sittet igjen med et bidrag til den norske forståelsen av Kina fra siste halvdel av 1890-tallet, noe som kanskje i liten grad hadde bidratt til å forme et kollektivt minne og en norsk forståelse av kinesisk kultur. Gjennom de "handlingene" som hans foredragsvirksomhet utgjorde over flere tiår, bidro derimot William Coucheron-Aamot på en helt avgjørende måte til en formidling av personlige erfaringer som har bidratt sterkt til dannelsen av selektive massepersonlige minner og derigjennom et norsk folkelig og kollektivt minne om Kina. Dette bildet av kinesisk kultur og tradisjon er sterkt stilisert og fremstiller Kina på en arketypisk og ahistorisk måte som retorisk arsenal for å forklare Williams egen samtid. Det er min påstand at selv om personen William Coucheron-Aamot for en stor del har gått i glemmeboken i vår bevisste erindring om kinesisk kultur, har han vært svært betydningsfull, kanskje endog avgjørende, for dannelsen av en norsk forståelse av og et kollektivt minne om Kina og kinesisk kultur. Mitt håp er at denne artikkelen er et lite bidrag til å gjenoppfriske dette utgangspunktet for vår kollektive hukommelse, og et bidrag til et stykke norsk kulturhistorie. En grundig

undersøkelse av endringene i det norske Kina-bildet de siste hundre år, fra William Coucheron-Aamot og frem til i dag, ligger utenfor denne artikkelen, men er ikke desto mindre et svært interessant og så langt utforsket tema.

Noter

1. Romsdalsmuseet i Molde har vært til uvurderlig hjelp i arbeidet med denne artikkelen. I tillegg til at jeg har kunnet støtte meg på det arbeid som Romsdalsmuseet og Terje Thingvold allerede har gjort om William Coucheron-Aamot, vil jeg få rette en stor takk til Romsdalsmuseet og Terje Thingvold for å ha gjort museets arkiver og gården på Veøy tilgjengelig for mine undersøkelser.
2. For en stor del identisk med en serie på fem artikler med tittelen "Kristendommen og Kineserne" skrevet av Coucheron-Aamot i Ichang og publisert i *Morgenbladet* i mai og juni 1892.
3. Denne artikkelen er et sammendrag av et foredrag gitt av William Coucheron-Aamot 20. desember 1893. En redigert versjon av denne artikkelen utgjør hovedinnholdet i introduksjonskapittelet til Coucheron-Aamots bok *Gjennem de Gules Land og Krigen i Østasien* (1895c) ss. 1–10 samt inneholder i enkelte andre kapitler i samme bok.
4. Denne artikkelen beskriver Williams reiser med Ling Feng opp langs Yangtse (Changjiang) og ble publisert i en utvidet versjon som et kapittel i hans bok *Gjennem de Gules Land og Krigen i Østasien* (1895c) ss. 124–177. Etter dette kapittel i årboken fra 1895 følger et kort kapittel med tittel "Krigen i Østasien" etter reisebeskrivelsen. Denne korte oppsummeringen av krigssituasjonen i Øst-Asia er et sammendrag av et foredrag holdt 27. februar 1895 og er publisert i en lengre versjon annetsteds.
5. Denne artikkelen ble senere noe omskrevet og inkludert som kapittelet "Hvad Kineserne spiser" i boka *Li Hung-changs Fædreland og Østasiens Historie efter Freden til Shimonoseki* (1898: 139–148).
6. Første del av disse tre artiklene er nær identisk med første del av artikkelen "Lidt af Kinas politiske geografi" (1894a: 68–83) og gjengitt som første kapittel i boken *Gjennem de Gules Land og Krigen i Østasien* (1895c: 1–10) Siste del av disse tre artiklene, som er en kort introduksjon til kinesisk filosofihistorie, synes ikke å ha vært gjenbrukt av Coucheron-Aamot i noen annen publikasjon.
7. I en biografisk oversikt over eget liv som Coucheron-Aamot selv forfattet og som nå befinner seg i Nasjonalmuseets arkiver, finner vi informasjon om at hans fire bøker om Kina og Øst-Asia alle er oversatt til tysk og utgitt som fem bøker i Berlin og Leipzig mellom 1897 og 1901. I tillegg er én av hans bøker, om krigen mellom Japan og Kina, oversatt til svensk og utgitt i Stockholm i 1897.
8. William ble utvist fra Tyskland i 1913 etter et av sine foredrag. Dette kan ha vært noe av årsaken til at Tyskland ikke stod høyt på reiselisten hans. Flere detaljer om utvisningen fra Tyskland, og Williams påfølgende krigserklæring mot Tyskland, kan leses i Thingvold 1999:164–165; Thingvold 2008:314–315; Hestenes 1999 [1948]:173; Bull et.al. 1926:144.
9. De viktigste emner fra Kina i utenriksspaltene i norske aviser, ofte under henvisning til reportasjer i utenlandske aviser, ved slutten av 1800-tallet var: den vanskelige situasjonen for misjonærer i Kina, Bokseropprøret (et kinesisk opprør rettet mot misjonærer og andre utlendinger i Kina), krigssituasjonen i Øst-Asia, forholdene for norsk handel og frakt i Østen, byggingen av jernbaner i Kina, og de internasjonale relasjoner mellom Kina og land som Russland, Japan, USA og europeiske stater.
10. Dette er mest fremtredende i kapitler som "Kinesernes største Skjædesynd", "Barnemord i Kina", "Opium", "Kineserdamernes 'gyldne Lillier'" (Coucheron-Aamot 1898: 78–84, 92–102, 103–112, 162–167) som omhandler gambling og spill, uønskede jentebarn, opiums-avhengighet og overklassekvinnens bundne føtter.

Referanser

- Blangstrup, Chr. (red.) 1900. *Salomonsens store illustrerede Konversationsleksikon: En nordisk Encyklopædi. Vol X (Jette-Kryolit)*. Forlaget af brødrene Salomonsen (J. Salomonsen), København.
- Bruaset, Oddgeir 1998. "Kongen av Veøy". I: *Fargerike Romsdalingar*. Samlaget, Oslo, s. 8–13.
- Bull, Edv., Anders Krogvig og Gerhard Gran (red.) 1926. *Norsk Biografisk Leksikon. Vol. 3 (Christiansen-Eyvind Urarhorn)*. Aschehoug & Co, Oslo.
- Connerton, Paul 1989. *How Societies Remember*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Coucheron-Aamot, William 1891a. *Fra*

- Orlogslivet: Skildringer.* P.T. Mallings Boghandels Forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1891b. *Sjøkadet West.* P.T. Mallings Boghandels Forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1891c. *Fra Orlogslivet : Skildringer.* P.T. Mallings forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1893. *Fra den Kinesiske Mur til Japans Hellige Bjerg : Skildringer fra Kina og Japan samt Hjemreisen til Norge.* P.T. Mallings Boghandels Forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1894a. "Lidt af Kinas politiske geografi". I: *Det Norske geografiske selskabs aarbog*. Vol. 5. I Kommission hos Haffner & Hille, Kristiania, s. 68–90.
- Coucheron-Aamot, William 1894b. *Kineserne og den Kristne Mission.* H. Aschehoug & Co.s Forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1894c. "Hører kineserne til de altædende pattedyr?". I: *Kringsjaa*. Bind III, hefte 2. Olaf Norlis Forlag, Kristiania, s. 130–133.
- Coucheron-Aamot, William 1894d. "Kina og kineserne". I: *Kringsjaa*. Bind III, hefte 6, 7, 8. Olaf Norlis Forlag, Kristiania, s. 417–425, 515–522, 577–584.
- Coucheron-Aamot, William 1895a. "2500 kilometer opover Yangtse Kiang". I: *Det Norske geografiske selskabs aarbog*. Vol. 6. I Kommission hos Haffner & Hille, Kristiania, s. 95–124.
- Coucheron-Aamot, William 1895b. "Krigen i Østasien (Uddrag)". I: *Det Norske geografiske selskabs aarbog*. Vol. 6. I Kommission hos Haffner & Hille, Kristiania, s. 125–126.
- Coucheron-Aamot, William 1895c. *Gjennem de Gules Land og Krigen i Østasien.* P.T. Mallings Boghandels Forlag, Kristiania.
- Coucheron-Aamot, William 1898. *Li Hung-changs Fædreland og Østasiens Historie efter Freden til Shimonoseki.* P.T. Mallings Boghandels Forlag, Kristiania.
- Eriksen, Anne 1999. *Historie, Minne og Myte.* Pax Forlag, Oslo.
- Hestenes, Arne 1999 [1948]. "Kongen på Veøy". I: Sanden, Jarle (red.). *Veøyboka.* Romsdalsmuseet, Molde, s. 170–175.
- Hopstock, S. 1938 *Norwegian Members of the Chinese Customs Service since 1861.* Shanghai.
- Kvalvik, Dag Thomas 2009. *Norske misjonærs bilder av Kina 1902–1938.* Upublisert masteroppgave i historie, Høgskolen i Bergen – Universitetet i Bergen.
- Martin, William A.P. 1894. *Hanlin Papers : Second series: Essays on the History, Philosophy, and Religion of the Chinese.* Kelly & Walsh, Shanghai.
- Müller, Jan-Werner 2002. "Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory". I: Müller, Jan-Werner (red.). *Memory and Power in Post-War Europe : Studies in the Presence of the Past.* Cambridge University Press, Cambridge, s. 1–35.
- Sanden, Jarle (red) 2008. *Veøy kirke : Årbok 2008.* Romsdalsmuseet, Molde.
- Solli, Brit 1996a. "Narratives of Veøy: On the Poetics and Scientifics of Archeology". I: Graves-Brown, Paul and Sian Jones (eds). *Cultural Identity and Archeology: The Construction of European Communities.* Routledge, London, s. 209–227.
- Solli, Brit 1996b. *Narratives of Veøy : An Investigation into the Poetics and Scientifics of Archeology.* Universitetets oldsaksamlings skrifter , ny rekke no. 19. Universitetets oldsaksamling, Oslo.
- Solli, Brit 2008. "Kirke- og kjøpstedet på Veøya i middelalderen". I: Sanden, Jarle (red). *Veøy kirke : Årbok 2008.* Romsdalsmuseet, Molde.
- Stugu, Ola Svein 2010. *Historie i bruk.* Det

- norske samlaget, Oslo.
- Svarverud, Rune 1997. ”– et halvt Snes skjævøiede og citronfarvede Gentlemen – Kinesisk statsbesøk i Norge anno 1906”. I: *Historie* 1997; Volum 2. S. 4–14.
- Svarverud, Rune 1999. ”I Shanghais tjeneste. Nordmenn i Shanghai før 1. Verdenskrig”. I: *Historie* 1999; Volum 2–99. s. 28–49.
- Svarverud, Rune & Elisabeth Eide 1999. ”Norsk Sjøfart, Handel og Forretningsdrift i det Gamle Shanghai”. I: *Norsk Sjøfartsmuseum Årbok* 1999 s. 7–54.
- Thingvold, Terje 1999. ”William Coucheron-Aamot og Veøy”. I: Sanden, Jarle (red) *Veøyboka*. Romsdalsmuseet, Molde, s. 151–169.
- Thingvold, Terje 2008. ”Veøy prestegård”. I: Sanden, Jarle (red). *Veøy kirke : Årbok 2008*. Romsdalsmuseet, Molde.

Andre kilder

- Gjenstander utstilt i prestegården på Veøy.
- Nasjonalmuseets digitale arkiv over norske aviser, tidsskrifter, bøker og privat materiale (<http://www.nb.no/sok/>) samt andre kilder i Nasjonalbibliotekets samlinger.
- Romsdalsmuseets arkiver, Molde (<http://www.romsdalsmuseet.no/>)
- Shanghai generalkonsulats arkiver deponert ved Riksarkivet i Oslo (<http://arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkive>)